

บทที่ ๓

หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่อุบาสิกาคณสำคัญ

หลักธรรมที่แสดงในบทนี้เป็นการแสดงภาพรวมการที่พระพุทธองค์แสดงธรรมโปรดอุบาสิกาแต่ละท่านเป็นหลักธรรมอะไรบ้าง และทรงแสดงอย่างไร เพื่อนำไปปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับอุบาสิกาในสังคมไทยในโอกาสต่อไป

๓.๑ หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่นางวิสาขา^๑

ในส่วนหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่นางวิสาขามหาอุบาสิกานั้นปรากฏมีในัมมทัฏฐกถา ความตอนหนึ่งว่า^๒ “เมณฑกเศรษฐี ได้ทราบความที่พระศพลเสด็จถึงนครของตน จึงให้เรียกเด็กหญิงวิสาขาลูกสาวธัญชัยเศรษฐีผู้บุตรมา บอกว่า “แม่หนู เป็นมงคล ทั้งแก่เจ้า, ทั้งแก่เรา; แม่หนูกับพวกเด็กหญิงบริวารของเจ้า ๕๐๐ จงขึ้นรถ ๕๐๐ คัน แวดล้อมด้วยทาสี ๕๐๐ คน (ไป) ทำการต้อนรับพระศพล” นางรับว่า“ดีละ” แล้วได้ทำอย่างนั้น แต่เพราะความที่นางเป็นเด็กฉลาดในเหตุอันควรและไม่ควร นางจึงไปด้วยยาน เท้าที่ยาน (ไปได้) ลงจากยานแล้ว ก็เดินดิ่งไปเฝ้าพระศาสดา ถวายบังคมแล้ว ได้ยินถ้อย ส่วนข้างหนึ่ง ครั้นนั้น พระศาสดาทรงแสดงธรรม ด้วยสามารถแห่งบุรพจารย์ของนาง ในเวลาจบเทศนา นางพร้อมด้วยเด็กหญิง ๕๐๐ ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผลแล้ว จึงสรุปได้ว่านางได้โสดาปัตติผลตั้งแต่อายุ ๗ ขวบ

ดังนั้นหลักธรรมโดยทั่วไปในการแสดงคืออนุพุทธานุภาพ ซึ่งจะได้ขยายความต่อไป สิ่งสำคัญที่สุด คือ บารมีเก่าที่สั่งสมมาและได้มีโอกาสฟังธรรมที่เหมาะสมกับอุปนิสัยของนางทำให้นางได้ดวงตาเห็นธรรม บรรลุโสดาบันตั้งแต่วัยเด็ก หากจะวิเคราะห์หลักธรรมที่พระพุทธองค์แสดง ธรรมที่เหมาะสมกับบุรพจารย์ของนาง คือ ด้านการให้ทานหรือทานกถาซึ่งเป็นหลักธรรมหนึ่งในอนุพุทธานุภาพนั่นเอง

^๑ อก.อ.(ไทย) ๑/๒/๓๖๗

^๒ ขุ.ธ.(ไทย) ๓/๓/๗๒

๓.๒ หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่นางขุชุตตรา

ด้วยการที่นางเป็นคนรับใช้ของนางสาวมาวดีโดยมีหน้าที่จัดหาดอกไม้มาไว้ในพระตำหนักของนางสาวมาวดี โดยได้รับเงินวันละ ๘ กหาปณะแล้วนางจำนำไปซื้อดอกไม้ที่บ้านคนจัดดอกไม้ในกรุงโกสัมพีที่ชื่อ นายสุนนมาลาการโดยนางจะซื้อเพียง ๔ กหาปณะที่เหลืออีก ๔ กหาปณะนางจะยกยก(เก็บไว้เอง) โดยที่นางสาวมาวดีไม่รู้เรื่องเลย จนกระทั่งวันหนึ่งนางไปซื้อดอกไม้เช่นเคยปรากฏว่าวันนั้นนางสุนนมาลาการไม่ว่างเพราะต้องถวายภัตตาหารแด่พระพุทธเจ้าและพระภิกษุที่มาด้วย จึงชวนนางขุชุตตราให้มาช่วยถวายภัตตาหารด้วย เพราะจะทำให้พ้นจากสภาพปัจจุบันคือการเป็นคนรับใช้ผู้อื่น นางขุชุตตราได้ ช่วยงานและอยู่รับประทานอาหารที่นั่นทั้งยังมีโอกาสได้รับฟังพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงและจดจำได้เพราะทรงแสดงให้เห็นจริงและทำให้นางสนใจฟังและเรียนธรรมะจากพระพุทธเจ้ามิได้ขาด จนกระทั่งบรรลुพระโสดาปัตติผลในเวลาต่อมาเมื่อบรรลุโสดาปัตติผลแล้วจิตใจที่คิดละโมภโลภมากเอาของผู้อื่นไม่อนุญาตก็หมดไปจากจิตใจของนางเหลือใจแต่จิตที่บริสุทธิ์ รวมทั้งการยกยกเงินค่าดอกไม้ด้วยทำให้นางเป็นที่รักของทุกคน เพราะแสดงธรรมที่ฟังมาจากพระพุทธเจ้าได้อย่างดียิ่งเพราะทำให้ผู้ฟังเข้าใจง่ายเหมือนกับฟังจากพระพุทธเจ้าจนได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นเลิศธรรมถึก็คือเป็นเลิศทางแสดงธรรม^๓

ดังนั้นจึงวิเคราะห์ได้ว่าหลักธรรมที่นางได้รับฟังจากพระพุทธองค์ก็คืออนุพุทธานุภาพแต่ความพิเศษของนางคือความเฉลียวฉลาดที่สามารถฟังธรรมแล้วเข้าใจได้อย่างรวดเร็วและสามารถอธิบายขยายความหลักธรรมนั้นๆ ได้อย่างพิสดาร จนทำให้นางสาวมาวดีและบริวารบรรลุโสดาบันทั้งหมด ด้วยเหตุนี้นางจึงได้รับการยกย่องจากพระศาสดาว่าเป็นเลิศด้านธรรมถึ

๓.๓ หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่นางอุตตรานันทมารดา

นางอุตตรานันทมารดา มิได้เกิดในวรรณะกษัตริย์แต่เกิดเป็นภรรยาของนายปุณณะ ซึ่งเป็นลูกจ้างสุมนเศรษฐีในกรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ เป็นคู่คิดที่คอยให้คำปรึกษาหรือที่ดีได้บอกปุณณะผู้สามีว่าให้ทำการงานของนายเพราะการทำงานจะทำให้ครอบครัวมีความสุข เป็นบุคคลที่กล่าวแต่คำกล่าวที่เป็นจริง เห็นได้จากการที่นางบอกสามีว่านางได้ถวายอาหารที่เตรียมมาก่อนนี้แก่พระธรรมเสนาบดีสารีบุตร ด้วยปรารถนาที่จะเป็นผู้มีส่วนแห่งธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ ได้ฟังธรรมเบื้องต้นจากพระสารีบุตรสิ้น ๆ ว่า “จงสำเร็จอย่างนั้นเถิด” และด้วยอานิสสงส์แห่งงานนั้นทำให้สามีได้ตำแหน่งเศรษฐีในเวลาต่อมาและเมื่อนางพร้อมด้วยสามีและบุตรสาวได้ฟังธรรมอนุพุทธานุภาพและอริยสัจ ๔ จาก

^๓ ปัญญา ใช้บางยาง , ๔๖ อุปาสิกาสถาในสมัยพุทธกาล,(กรุงเทพมหานคร:ธรรมสภา, ๒๕๕๒),หน้า

พระพุทธเจ้าทำให้ทั้งสามคนได้บรรลุธรรมขั้นต้น ส่วนบุตรสาวภายหลังแต่งงานกับบุตรชายของสุมน เศรษฐีแต่เป็นคนที่มีมีจนาทิภูริ คือมีความเห็นผิดไปจากครรลอง ครองธรรม จึงไม่อนุญาตให้นาง อุตตราปฏิบัติธรรมด้วยการอยู่อุโบสถตามที่เคยปฏิบัติเมื่อครั้งอาศัยอยู่กับบิดามารดา เพราะต้องการให้นางปรนนิบัติเรื่องการทำงานและเรื่องกามคุณ ตามวิสัยของคฤหัสถ์ นางจึงต้องจ้างนางสิริมาด้วยค่าจ้างที่แสนแพงเพื่อทำหน้าที่ภรรยาแทนตนและเพื่อที่ตนเองจะได้ปฏิบัติธรรมแม้เพียงเวลาน้อยนิด และด้วยจิตที่บริสุทธิ์ทำให้ไม่ได้รับอันตรายจากเนยร้อนแม้ว่าจะถูกนางสิริมาแกล้งก็ตาม^๔

ดังนั้นจึงวิเคราะห์ได้ว่าหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงแก่นางก็คืออนุพุทฺธิกาและ อริยสัจ ๔ อันได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค ซึ่งเป็นหลักธรรมในเบื้องต้นและหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา ศรัทธาในธรรมจึงจ้างนางสิริมา ทำหน้าที่ภรรยาแทน คุณสมบัติที่สมควรถือเป็นแบบอย่างคือความอดทนและความตั้งมั่นแห่งการฟังธรรม

๓.๔ หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระนางสุปปาวาสา

พระนางสุปปาวาสามีพระนามเต็มว่าพระนางสุปปาวาสาโกลิยธิดา เพราะเกิดในสกุล กษัตริย์ของนครโกฬิยะ(ตำราบางเล่มเขียน โกลิยะ) ได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้วบรรลุโสดาปัตติผล นางได้ แต่งงานกับศากยบุตร แล้วตั้งครุฑพระโอรสนาน นาน ๗ ปี ๗ วัน เพราะกรรมในอดีตที่ตน ทำมาแต่นางทรงอดกลั้นความทุกข์ด้วยการตรึกถึงธรรม (สัมมาวิตก ๓)ดังนี้ ประการที่หนึ่ง ทรงนึกถึงพระพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้โดยชอบด้วยพระองค์เอง ทรงแสดงธรรมเพื่อพ้นทุกข์ ประการที่ สอง ทรงนึกถึงพระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ปฏิบัติดีแล้วปฏิบัติเพื่อพ้นทุกข์ ประการสุดท้ายคือ ทรงนึกถึงนิพพานซึ่งเป็นที่ไม่มีทุกข์ เป็นสุขดี ด้วยความอดทนอย่างที่สุด นี่ทำให้พระพุทธเจ้าตรัสแก่นางว่า “พระนางสุปปาวาสา โกลิยธิดา จงเป็นผู้มีความสุข หาโรคมิได้ คลอดบุตร หาโรคมิได้เกิด^๕

ด้วยความประพฤตินางที่ดูแลโภชนาหารที่ดีถวายพระสงฆ์ จนมีคำกล่าวว่า ถ้าภิกษุรูปใดเข้าไปบิณฑบาตในเรือนของนางแล้วจะไม่ออกมาโดยไม่ได้รับการบริจาจากนางเลย^๖ ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้ทำให้พระนางได้รับยกย่องว่าเลิศทางถวายโภชนะประณีต^๗

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๗-๑๒๕.

^๕ ปัญญา ใช้บางยาง ๔๖ อุบาสิกาในสมัยพุทธกาล, หน้า ๑๔๒-๑๔๓

^๖ อุ.อ./๓/๒๐๙

^๗ ปัญญา ใช้บางยาง ๔๖ อุบาสิกาในสมัยพุทธกาล, หน้า ๑๒๗

ดังนั้นจึงวิเคราะห์ได้ว่าหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงแก่นางสุปวาสาก็คือ อนุปปทิกกา ซึ่งเป็นหลักธรรมในเบื้องต้นและหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา พิจารณาหลักธรรมของพระพุทธเจ้าแล้วปฏิบัติตาม คุณสมบัติที่สมควรถือเป็นแบบอย่างคือเชื่อว่าทุกคนมีกรรมเป็นตัวกำหนดชีวิตและต้อง ชดใช้กรรมเก่าด้วยความความอดทน และด้วยการปฏิบัติดังกล่าวทำให้พระพุทธเจ้าทรงเล็งเห็นและยกย่อง

๓.๕ หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่นางสุปียา

นางสุปียา เกิดในกรุงพาราณสี ได้มีโอกาสเข้าเฝ้าละฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าและได้บรรลุโสดาปัตติผล

ครั้งที่นางได้ตามสามีไปฟังธรรมพบภิกษุอาพาธอยากฉัน เนื้อ อัจฉรมณภาพได้ นางจึงรับปากว่าจะนำเนื้อมาถวาย แต่หาไม่ได้ด้วยรับปากกับภิกษุแล้วจะเป็นบาปและท่านจะลำบากอาจรรณ นางจึงฉีกเนื้อขาของตนทำอาหารไปถวายภิกษุใช้รูปนั้น ภายหลังสามีของนางนิมนต์พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์มาฉันภัตตาหารที่บ้านนางจึงออกมาต้อนรับด้วยพุทธานุภาพ ผลที่ต้นขา ที่หายไปกลับเต็มผิวเรียบ ผิวพรรณผ่องใสยิ่งกว่าเดิม ยังความปราบปลื้มมาสู่นาง นางจึงกราบเบญจางคประดิษฐ์แล้วเล่าเรื่องทั้งหมดให้พระพุทธเจ้าฟัง^๘

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบทรงตรัสตทานิภิกขุรูปนั้นที่ฉันเนื้อของนางสุปียา และได้ทรงบัญญัติตรัสห้ามภิกษุฉันหรือรับประเคน เนื้อ ๑๐ อย่าง ถ้ารูปใดฉันต้องอาบัติตุลปัจจัย ถ้ายังมิได้พิจารณา ไม่พึงฉันเนื้อ รูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ เนื้อทั้ง ๑๐ ชนิด คือ มนุษย์ ช้าง ม้า สุนัข งู ราชสีห์ เสือโคร่ง เสือเหลือง หมี และ เสือดาว^๙

ด้วยการกระทำดังกล่าวของนาง พระพุทธเจ้าทรงสถาปนายกย่องให้นางเป็นเอตทัคคะด้านอุปัฏฐากภิกษุใช้^{๑๐} ซึ่งหลักธรรมในที่นี้หมายถึงหลักเมตตา กรุณาและจาณะในระดับสูงที่น่าสรรเสริญยิ่งนัก

ดังนั้นจึงวิเคราะห์ได้ว่าหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงแก่นางสุปียาก็คืออนุปปทิกกา ซึ่งเป็นหลักธรรมมีมนุษย์ยึดถือและปฏิบัติในเบื้องต้น คุณสมบัติที่สมควรถือเป็นแบบอย่างคือ

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๖

^๙ วิ. มหา.(ไทย) ๑/๓/๕๘-๖๐

^{๑๐} อจ.เอก.(ไทย) ๒๐/๑๒/๑๕๒

การเสียสละเลือดเนื้อในกายตน เพื่อรักษาอาการอาพาธของพระภิกษุโดยไม่ย่อท้อต่ออาการเจ็บปวดใดๆ และด้วยการปฏิบัติดังกล่าวทำให้พระพุทธรเจ้าทรงบัญญัติภิกษุไม่ฉันเนื้อ ๑๐ อย่างขึ้นมาและได้ใช้ปฏิบัติจนถึงปัจจุบันนี้

๓.๖ หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่นางกาติยานี

นางกาติยานี เกิดที่กรุงมคธนครอ่านว่า กุณชะระนคร ตำราบางเล่มอ่านว่า กุระชะระระนคร ซึ่งก็ไม่ถือว่าผิด ภายหลังได้เป็นพระสหายกับนางกาฬี ได้ฟังธรรมจาก พระโสภณกัณณเถระซึ่งได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นภิกษุผู้เลิศด้านมีวาจาไพเราะ ครั้นนั้นยังมีโจรประมาณ ๙๐๐ คน ขุดอุโมงค์จากด้านหนึ่งของพระนครจนมาทะลุที่บ้านของนางกาติยานีแล้วหัวหน้าโจรสั่งให้ลูกน้องเข้าไปลักทรัพย์ในเรือนของนางส่วนหัวหน้าโจรได้ตามไปฟังธรรมจากพระโสภณกัณณเถระโดยอยู่ด้านหลังของนางกาติยานี ขณะนั้นนางกาติยานีรับสั่งใช้สาวใช้ไปนำประทีปน้ำมันมาจุดไฟให้สว่างเพื่อจะได้ฟังธรรม จึงไปพบพวกโจรและได้กลับมาบอกนางว่าโจรเข้าบ้านขโมยทรัพย์สินไปหมดแล้ว หัวหน้าโจรคิดว่าถ้านางเชื่อและออกไปจากที่ฟังธรรมจะทำร้ายนางให้ถึงแก่ความตายแต่ถ้านางอยู่ฟังธรรมต่อจะคืนทรัพย์สมบัติให้นาง ครั้นนางได้รับฟังคนใช้แล้ว นางตอบว่าโจรจะเอาแต่ทรัพย์ ที่เห็นเท่านั้น ตัวนางเองจะฟังธรรมที่หาได้ยากไม่ใส่ใจกับทรัพย์สมบัติ จึงกล่าวว่า“นี่เธอชื่อว่าโจรเมื่อมันจะลักขโมยก็จะลักเอาแต่ทรัพย์ที่พวกมันเห็นเท่านั้น เราจะฟังธรรมที่หายากในวันนี้ เจ้าอย่าทำอันตรายแก่ธรรมนั้นเลย จึงวิเคราะห์ได้ว่าหลักธรรมที่นางยึดถือคือธรรมะยอมรักษาผู้ประพฤติธรรม

ดังนั้นจึงวิเคราะห์ได้ว่าหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงแก่นางกาติยานีก็คือ

อนุปฺพุทฺธิกา ซึ่งเป็นหลักธรรมในเบื้องต้นและหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา เมื่อพระโสภณกัณณเถระซึ่งได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นภิกษุผู้เลิศด้านมีวาจาไพเราะ ได้แสดงธรรม ทำให้นางยอมเสียสละทรัพย์ทั้งหมดเพื่อแลกเปลี่ยนกับการได้ฟังธรรม คุณสมบัติที่สมควรถือเป็นแบบอย่าง คือ ศรัทธาในการฟังธรรมเพราะเป็นสิ่งที่หาได้ยากในชีวิต อุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา ด้วยการปฏิบัติดังกล่าวทำให้พระพุทธเจ้าทรงเล็งเห็นและยกย่อง

๓.๗ หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่นางกาฬีกุรรฆริกา

นางกาฬีกุรรฆริกาเกิดในเมืองราชคฤห์ เมื่อเจริญวัยแล้วได้มีสามีอยู่ในกรุงมคธนคร ต่อ มานางได้ตั้งครุฑ รักษาบริหารครุฑ จนครบกำหนดแล้วคิดว่า “การคลอदบุตรในเรือนของบุคคลอื่นนั้น เป็นการไม่สมควร” จึงกลับไปบังเรือนบิดามารดาของตนที่กรุงราชคฤห์

ในเวลาเที่ยงคืนของคืนหนึ่ง นางกาฬี ได้ยินเสียงของพวกสาตาศิรัยักษ์ และเหมวตยักษ์

ซึ่งยืนอยู่ในอากาศ เหนือปราสาทของตน กล่าวพรรณนาพระคุณของพระรัตนตรัย แล้วเกิด ความ
เลื่อมใส ที่ได้ยินเสียงสรรเสริญพระคุณของพระรัตนตรัยนั้น จนได้ดำรงอยู่ในโศดาปัตติผล โดยที่ยัง
ไม่ได้เข้าเฝ้าพระบรมศาสดาเลย และต่อมานางได้คลอดบุตรโดยสวัสดิ์

พระพุทธรองค์ ทรงปรารภเหตุนี้ เมื่อทรงสถาปนาบรรดาอุบาสิกาทั้งหลาย ในตำแหน่ง
ต่าง ๆ ได้ทรงสถาปนา แต่งตั้งนางกาฬิอุบาสิกา ไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกา
ทั้งหลาย ในฝ่าย ผู้ได้รับความเลื่อมใสตามเขา คือ เลื่อมใสโดยฟังตามคนอื่นหรือตามกันมาเป็นหลักธรรม
ที่คล้ายกับการที่พระโมคคัลลานะหรือโกณฑัญญะฟังอุทิสสะผู้เป็นสหายพูดสิ่งที่ตัวเองได้ฟังมาจนบรรลุ
โศดาบันตามนั่นเอง ในแต่กรณีของนางกาฬิคือเกิดเลื่อมใสในองค์คุณของพระรัตนตรัย จึงถือได้ว่า
หลักธรรมที่นางยึดถือคือศรัทธา ความเชื่อมั่นในพระรัตนตรัยและยึดเป็นสรณะตลอดชีวิต

ดังนั้นจึงวิเคราะห์ได้ว่านางกาฬิ เลื่อมใสในพระรัตนตรัย สืบเนื่องจากการที่สาตาศิรัยักข์
และเหมวตยักข์ พูดเรื่องพระรัตนตรัยนางฟังเรื่องเล่าเพียงเท่านั้นก็สามารถทำให้จนสำเร็จโศดาบัน
ทั้งๆ ที่ยังไม่ได้ฟังธรรมจากพระพุทธรเจ้าเลย คุณสมบัติที่สมควรถือเป็นแบบอย่าง คือศรัทธาและยึด
มั่นในพระรัตนตรัยตลอดชีวิต

๓.๘ หลักธรรมที่ทรงแสดงแก่นางนกุลมาตาคหปตานี

พระผู้มีพระภาคเจ้า อันภิกษุสงฆ์แวดล้อมติดตามเสด็จจาริกไปถึงพระนคร สุงสุมารคิริ แล้ว
เสด็จเข้าประทับ ณ เกสกลาวัน ขณะนั้น นกุลเศรษฐีและภริยาพร้อมด้วยเหล่าชาวเมืองสุงสุมารคิริ
ได้พากันไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ณ ที่ประทับ ท้นที่ที่เศรษฐีและภริยาได้แลเห็นพระผู้มีพระภาค
เท่านั้น ความรักประหนึ่งว่าพระพุทธรองค์เป็นบุตรในอุทรของตนก็เกิดขึ้น สองสามีภริยาหมอบลง
แทบพระยุคลบาทของพระบรมศาสดาแล้วกราบทูลว่า “ลูกเอ๋ย เจ้าทั้งพ่อแม่ไปสิ้นกาลช้านาน บัดนี้
เจ้าไปอยู่ ณ ที่ใดมา” จากอาการกิริยาและคำพูดของเศรษฐีและภริยานั้น สร้างความสับสนงง
งงแก่ภิกษุสงฆ์และพุทธบริษัทในสมาคมนั้น เพราะต่างก็ทราบดีว่าพระพุทธรองค์เสด็จออก
บรรพชาจากศากยสกุล กรุงกบิลพัสดุ์ และชาวเมืองสุงสุมารคิริ ก็ทราบดีว่าเศรษฐีสองสามีภริยามี
ญาติร่วมสายโลหิตและทายาทที่คน เหตุไฉนท่านจึงกล่าวตู่ว่าพระผู้มีพระภาคเป็นบุตรของตนแม้พระ
บรมศาสดา ก็มีได้ตรัสห้ามเศรษฐีสองสามีภริยานั้นแต่ประการใดเลย ด้วยเศรษฐีทั้งสองมีสติเต็มไป
ด้วยความรักและปิตุสวาทที่ยังยั้งได้ พระพุทธรองค์ทรงรอโอกาสเมื่อพวกเขากลับได้สติวางใจเป็นกลาง
แล้ว จึงทรงแสดงธรรมตามสมควรแก่อัธยาศัยยังบุคคลทั้งสองให้ดำรงอยู่ในพระโศดาปัตติผล แล้ว
ทรงยกเรื่องในอดีตชาติที่เคยเป็นพ่อแม่ลูกกับสองสามีภริยานั้น มาประกาศในท่ามกลางพุทธบริษัท
ให้ทราบทั่วกันการที่พระผู้มีพระภาค ประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหาร ทรงสถาปนานางนกุล

มารดาคหปตานีอุบาสิกา ในตำแหน่งเอดท์คคะเป็นผู้เลืกกว่าอุบาสิกาทั้งหลาย ในฝ่ายผู้มีความคุ้นเคยในพระศาสนานั้น

ดังนั้นหากจะวิเคราะห์ถึงหลักธรรมที่นางนกุลมารดาคหปตานีปฏิบัติจะนำไปประยุกต์ใช้ สันนิษฐานว่าเป็นหลักบุพเพสันนิวาสและการทำบุญร่วมชาติกันมาในปางก่อน เป็นบุรพกรรมในอดีตชาติ และมีโอกาสได้รับฟังอนุพุทธานุภาพ เช่นเดียวกับอุบาสิกาคนอื่นๆ จึงได้ดวงตาเห็นธรรมเช่นเดียวกัน

๓.๙ หลักธรรมที่ทรงแสดงแก่นางสุชาดา

พระพุทธเจ้าทรงแสดงอนุพุทธานุภาพแก่นางสุชาดา^{๑๑} พร้อมด้วยอดีตภรรยาของพระยสะ ซึ่งเป็นธรรมที่ใช้สำหรับผู้รับฟังใหม่ ๆ มีเนื้อหาสาระเรียงจากง่ายไปยากถ้าเป็นการออกกำลังก็เหมือนการอบอุ่นร่างกายหรือเปรียบเสมือนการซักผ้าให้สะอาดก่อนที่จะนำไปย้อมสีตามต้องการ มี ๕ ประการคือ ทานกถาพรรณนา เรื่องทาน สิลกถา พรรณนา เรื่องศีล สัคคกถา พรรณนา เรื่องเรื่องสวรรค์ กามาทีนวกถาพรรณนา เรื่องทาของกามและเนกขัมมานิสังสกะถา พรรณนาอานิสังสแห่งการออกจากกาม ครั้นได้ฟังจบแล้วพระพุทธเจ้าทรงทราบด้วย ฌาน ว่านางสุชาดาและอดีตภรรยาของพระยสะ มีจิตสงบ เยือกเย็นผ่องแผ้ว เบิกบาน ปราศจากนิวรณ์พร้อมที่จะรับฟังธรรมชั้นสูงแล้วจึงได้แสดง สามุกกัณฐิกาหรืออริยสัจ ๔ อันประกอบไปด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธและมรรค ตามลำดับ เมื่อฟังจบนางสุชาดาและอดีตภรรยาของพระยสะก็ได้ดวงตาเห็นธรรมหรือได้ธรรมจักขุ

ภายหลังทั้งสองก็ได้ขอถึงซึ่งพระพุทธ พระธรรมและพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะจึงถือว่านางสุชาดาและบุตรสะใภ้เป็นอุบาสิกาคู่แรกในโลกซึ่งในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า เตวาจิกอุบาสิกา ครอบครัวของนางได้ถวายอาหารแก่พระพุทธเจ้าและพระยสะตลอดมา^{๑๒}

ภายหลังพระพุทธเจ้าทรงยกย่องนางสุชาดาว่า เป็นเอดท์คคะผู้เลิศด้านถึงสรณะก่อนอุบาสิกาคู่อื่น ๆ^{๑๓} ส่วนบุตรสะใภ้ไม่ได้รับการยกย่องเนื่องจากมิได้ตั้งความปรารถนาไว้

ดังนั้น ถ้ามาวิเคราะห์ หลักธรรมที่นางสุชาดาได้ฟังธรรมคือ อนุพุทธานุภาพจากพระพุทธเจ้า ซึ่งพระองค์แสดง จากน้อยไปมาก จากง่ายไปยาก จากเบื้องต้นไปขั้นสูง เหมือนการ

^{๑๑} ปัญญา ใช้บางยาง ๔๖ อุบาสิกาในสมัยพุทธกาล, หน้า ๒๗.

^{๑๒} วิมทา.(ไทย) ๒/๗/๒๙

^{๑๓} อง.เอก. (ไทย) ๑/๒/๑๕๒

อบอุ่นร่างกายก่อนออกกำลังกายฉะนั้น ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างขวัญและกำลังใจ แก่ผู้ปฏิบัติกริยาสามารถปฏิบัติตามได้ง่ายแบบค่อยเป็นค่อยไป ด้วยความเต็มใจ เต็มเวลา และเต็มสติปัญญาความสามารถของตน

๓.๑๐ หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระนางสามาวดี

นางสามาวดี เป็นพระมเหสีของพระเจ้าอุเทน และเป็นนายจ้างของนางชุตชุตตรา นางเป็นคนที่มีจิตใจงดงามไม่คิดริษยา หรือคอยจับผิดผู้อื่นจนถูกนางชุตชุตตราคนรับใช้ที่มีหน้าที่จัดซื้อดอกไม้ ยักยอกเงินไปเป็นจำนวนมาก แต่ในขณะเดียวกันนางสามาวดีก็ให้ออกาสผู้อื่น กล่าวคือเมื่อนางชุตชุตตราได้บรรลุโสดาปัตติผลจากการฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า จึงถือว่า นางชุตชุตตราเป็นสาวปฏิบัติดี กล่าวคือเป็นผู้แตกฉานในพระสละ) ก็ได้ให้นางชุตชุตตรา เลิกจากการเป็นคนรับใช้แล้ว ให้เป็นผู้คอยเข้าไปฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้วนำมาแสดงธรรมให้แก่สตรีทั้งหมดที่อยู่ในบ้านของตนได้ฟังและเมื่อฟังแล้วทั้งหมดรวมทั้งนางสามาวดีเองก็บรรลุโสดาปัตติผล^{๑๔} พระนางสามาวดีต้องต่อสู้กับการอิจฉาริษยาของพระมเหสีองค์ที่ ๓ ที่มีพระนามว่าพระนางมาคันทิยาที่ต้องการเอาชนะจึงเพ็ดทูลพระเจ้าอุเทนต่าง ๆ นานา จนพระเจ้าอุเทนทรงเชื่อและคิดกำจัดพระนางสามาวดีแต่ด้วยอานิสส์แห่งเมตตาตามหารี^{๑๕} ของข้าราชบริพารและตัวพระนางเองทำให้รอดจากการถูกประหารโดยฝีมือพระหัตถ์ของสามี และได้ตรัสให้นางนำไปเฝ้าพระพุทธเจ้าแต่ด้วยบุญพาวรรณในอดีตชาติในเวลาต่อมาต้องมาตาย ด้วยการถูกพระนางมาคันทิยาใช้อุบายจุดไฟเผาทั้งเป็นและพระนางมาคันทิยาเองก็ตายด้วยผลการกระทำกรรมของตน^{๑๖}

ดังนั้นหากจะวิเคราะห์ถึงหลักธรรมที่นางสามาวดีปฏิบัติและสามารถที่จะนำไปประยุกต์ใช้ คือ หลักแห่งความเมตตากรุณาและการให้ออกาสผู้ที่ประพฤติดีให้กลับใจประพฤติชอบและอดทนอดกลั้นต่อโทสจริต และโมหะจริต และมีโอกาสได้รับฟังธรรมนางชุตชุตตรา ที่ได้ฟังธรรมมาจากพระพุทธเจ้า จึงได้ดวงตาเห็นธรรมเช่นเดียวกันกับนางชุตชุตตราซึ่งเป็นบริวารของตน

๓.๑๑ สรุปหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่อุบาสิกาคนสำคัญ

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

^{๑๔} อัง.อ. (ไทย) ๑/๒/๑๒๓

^{๑๕} ปัญญา ใช้บางยาง, ๔๖ อุบาสิกาในสมัยพุทธกาล, (กรุงเทพมหานคร:ธรรมสภา, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐๘.

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๔-๑๐๒.

หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่อุบาสิกาคณสำคัญในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท คือ หลักธรรมอนุปพพิกขา ซึ่งมีรายละเอียดของหลักธรรม ดังนี้

“อนุปพพิกขา” คือ พระธรรมเทศนาที่แสดงความลุ่มลึกลงไปโดยลำดับ เพื่อพอกอธยายศัยของสัตว์ให้หมดจดและประณีตขึ้นไปเป็นชั้นๆ จากง่ายไปหายาก เพื่อเตรียมจิตใจของผู้ฟังทุกคนให้พร้อมที่จะรับน้อมจิตน้อมใจที่จะฟังได้รับฟังธรรมที่เป็นความจริงอย่างประเสริฐที่เรียกว่าอริยสัจ ๔

อนุปพพิกขา มี ๕ ประการ คือ

๑. ทานกถา ทานมี ๓ อย่าง คือ จาคเจตนา วิรติ ไทยธรรม.

๑.๑ ทานชื่อว่า จาคเจตนา มีที่มาในคำว่า ศรัทธา หิริ

๑.๒ ทานที่เป็นกุศล. ทานชื่อว่า วิรติ ในอัฐกนิบาตอังคตรนิกายเรียกทานนี้ว่า มหาทานที่ ๑.

๑.๓ ทานชื่อว่า ไทยธรรม คือ วัตถุอันบุคคลพึงให้

ทานทั้งหมดนี้พระพุทธเจ้าทรงถือว่า การให้ที่เรียกว่าสังฆทาน เป็นทานที่มีอนิสกัสูงสุด เพราะเป็นการให้ทานที่ไม่จำเพาะเจาะจง

๒. สิลกถา ศีลแบ่งเป็นสองคือ คฤหัสถศีล๑ บรรพชิตศีล ๑

๒.๑ คฤหัสถ์ศีล แปลว่า ศีลของผู้ครองเรือน ได้แก่ศีล ๕ คือ เว้นฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ล่วงกามผิด กล่าวคำเท็จ ดื่มน้ำเมา เรียกว่า ปญจเวรวิรติน้อยอย่างหนึ่ง ได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ คือ เว้นความประพฤติชั่ว เกิดทางกาย ๓ คือไม่ฆ่าสัตว์ ๑ ไม่ลักทรัพย์ ๑ ไม่ล่วงกามผิด ๑ เกิดทางวาจา ๔ คือ ไม่กล่าวคำเท็จ ๑ ไม่กล่าวคำส่อเสียดยุยงตีเตียนนินทาทำนุผู้อื่น ๑ ไม่กล่าวคำชั่วหยาบคำทอ เสียดสีทำนุผู้อื่น ๑ ไม่กล่าวคำที่หาประโยชน์มิได้ ๑. เกิดทางใจ ๓ คือ ไม่เพ่งกิเลสตามผัสสะของทำนุผู้อื่นด้วยโลภเจตนาของตน ๑ ไม่มีพยาบาทคิดแข่งสัตว์อื่นให้พินาศ ๑ ไม่เป็นมิฉนาคิณเห็นทางผิดเป็นทางชอบ ๑ กุศลกรรมบถ ๑๐ น้อยอย่างหนึ่ง ได้แก่ ศีล ๘ ที่เรียกว่า อุโบสถศีลกาลยุตตพรหมจรรย์ เป็นศีลอย่างสูงของคฤหัสถ์รู้เห็นโทษในเมถุนธรรมว่า เป็นเครื่องติดอย่างยิ่ง ถ้าเว้นได้เป็นเครื่องเบาอย่างยิ่งจะเว้นตลอดชีวิตไม่ไหว เพราะตนยังลุ่มอำนาจของอสังขารอยู่จึงต้องติดดเว้นชั่วกาลชั่วคราว คือ วันพระ๘ คำ ๑๔ คำ ๑๕ คำแห่งปักษ์ กำหนดการรักษาเพียงวันหนึ่งกับคืนหนึ่ง เรียกว่า รักษาอุโบสถ ได้ความว่าเข้าไปรักษาความสงบกายวาจาใจจากกรรมที่เป็นบาปหรืออาภรณ์ที่ทำให้จิตให้ฟุ้งซ่าน คือตั้งเจตนา งดเว้นการฆ่าสัตว์ ๑ เว้นจากการลักทรัพย์ ๑ เว้นอสังขาร ดังพรหมประพฤติ ๑ เว้นการกล่าวคำเท็จ เว้นการดื่มน้ำเมา ๑ เว้นบริโภคโภชนาหารใน

วิกาล คือ แต่เที่ยงแล้วไป ๑ เว้นการฟ้อนรำขับร้องดูการเล่นต่าง ๆ และประดับร่างกายด้วยดอกไม้ของหอมเครื่องทาเครื่องย้อมต่าง ๆ ๑ เว้นการนอนในที่นอนอันสูงอันใหญ่เกินประมาณ ๑ คือศีล ๘ อุโบสถนียหานี้ เป็นประเภทของคฤหัสถ์ศีล.

๒.๓ บรรพชิตศีล ศีลนักบวชผู้ประพฤติดีพรตพรหมจรรย์เว้น อสัทธิกรรมเป็นเบื้องต้นได้แก่ศีล ๑๐ ที่สามเณร หรือชีดาสบางพวกรักษา ๑ ศีลพระปาฏิโมกข์ที่ภิกษุบริษัทรักษา ๑ เป็นประเภทของบรรพชิตศีล

๓. สักคกถา (เรื่องสวรรค์, กล่าวถึงความสุขความเจริญ และผลที่น่าปรารถนาอันเป็นส่วนดีของกามที่จะพึงเข้าถึง เมื่อได้ประพฤติดีงามตามหลักธรรมสองข้อต้น)

พระพุทธเจ้า ผู้ที่เป็นสัพพัญญู ผู้มีคำพูดน่าเชื่อถือ สามารถยืนยันได้ว่านรกสวรรค์มีอยู่จริงให้เหตุ ผลคำว่า ไม่เคยเห็น แต่สิ่งที่มนุษย์ไม่เคยเห็นอีกหลายอย่างก็มีอยู่จริงเพราะฉะนั้นเราจะเชื่อก่อนตาย หรือตายก่อนเชื่อ ก็อยู่ที่การใช้ชีวิตของแต่ละคน ถ้าทำความดีแล้วแต่สวรรค์ไม่มีจริงอย่างน้อย ๆ สังคมก็เป็นสุข แต่ถ้าสวรรค์มีจริง เราก็จะได้รับผลบุญอันประณีตที่หาสิ่งใดในโลกมนุษย์มาเปรียบไม่ได้ ตรงกันข้าม ถ้าหากเราใช้ชีวิตอย่างประมาท ทำความชั่วไว้ ต่อให้รักไม่มีจริง แต่ก็ทำให้สังคมวุ่นวายมากมาย แต่ถ้านรกมีจริงล่ะครับ เราคงต้องรับกรรมเป็นระยะเวลายาวนานกว่าจะกลับขึ้นมาเกิดเป็นมนุษย์ใหม่นั้น แสนลำบากมาก เปรียบเหมือนเต่าตาบอดกลางมหาสมุทร

๓.๑ สวรรค์มีทั้งหมด ๖ ชั้น

สวรรค์มีทั้งสิ้น ๖ ชั้น รวมเรียกว่า ฌกามาพจรภูมิ ยังอยู่ในภูมิระดับล่างหรือ กามภูมิทั้ง ๖ ชั้น ได้แก่

๑. จาตุมาหาราชิกาภูมิ เป็นสวรรค์ชั้นแรกอยู่เหนือโลกมนุษย์ขึ้นไป ๔๖,๐๐๐ โยชน์ มีพระยาผู้เป็นเจ้าทั้ง ๔ รวมเรียกว่า พระยาจตุโลกบาลมีหน้าที่คอยสอดส่องดูแลมนุษย์ที่ประกอบผลบุญแล้วรายงานการกระทำของมนุษย์ผู้นั้นต่อพระอินทร์ เพื่อพิจารณาให้ได้ไปเกิดในสรวงสวรรค์

๒. ดาวดึงส์ภูมิ อยู่เหนือจาตุมาหาราชิกาขึ้นไปอีก ๔๖,๐๐๐ โยชน์ มีพระอินทร์เป็นเจ้าแก่พระยาเทพยดาทั้งหลาย ที่รายล้อมออกไปทั้งสี่ทิศ รวม ๗๒ องค์ เหล่าเทพยดามี ๓ จำพวกคือ สมมุติเทวดา คือฝูงท้าวและพระยาในแผ่นดินผู้รู้หลักแห่งบุญธรรมและกระทำโดยทศพิธราชธรรมทั้ง ๑๐ ประการ อุปัติเทวดา คือ เหล่าเทพยดาในพรหมโลก วิสุทธิเทวดา คือ พระพุทธปัจเจกโพธิเจ้า และพระอรหันต์ที่เป็นพุทธสาวกหรือสาวกของพระพุทธเจ้า ผู้เสด็จเข้าสู่นิพพาน

๓. ยามาภูมิ อยู่สูงกว่าชั้นดาวดึงส์ขึ้นไปอีก ๘๔,๐๐๐ โยชน์ อยู่เหนือพระอาทิตย์และพระจันทร์

๔. ดุสิตาภูมิ สูงกว่ายามาสวรรค์อีก ๑๖๘,๐๐๐ โยชน์ เป็นที่สถิตของพระโพธิสัตว์

และพระศรีอารีย์

๕. นิมมานรติภูมิ สูงขึ้นไปอีก ๓๓๖.๐๐๐ โยชน์ เหล่าเทพดาในชั้นนี้ต้องการ
สิ่งใดเนรมิตเอาเองได้ตั้งใจตน

๖. ประณีตวสวัตติภูมิ สวรรค์ชั้นที่สุดของฉกามาพจรภูมิ สูงสุดในระดับกามภูมิ
อยู่ถัดขึ้นไปอีก ๖๗๒,๐๐๐ โยชน์ เหล่าเทพดาในสวรรค์ชั้นนี้ อยากได้สิ่งใดก็เนรมิตเอาเอง
ได้ตามประสงค์ มีพระยาผู้เป็นเจ้าของแห่งเทพดาทั้งหลาย ๒ องค์ มีอายุตั้งแต่ ๕๐๐-๑๖.๐๐๐ ปีทิพย์
(๕๐๐ ปีทิพย์ = ๙ ล้านปีมนุษย์)

การเปรียบเทียบวันเวลาของสวรรค์ทั้ง ๗ ชั้น

๑ วัน ของเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา เท่ากับ ๕๐ ปีมนุษย์ ๑ วันในสวรรค์ชั้น
ดาวดึงส์ เท่ากับ ๑๐๐ ปี ในมนุษย์ ๑ วันในสวรรค์ชั้นยามาเท่ากับ ๒๐๐ ปีในมนุษย์ ๑ วันในสวรรค์
ชั้นดุสิตาภูมิเท่ากับ ๔๐๐ ปี ในมนุษย์ ๑ วันในสวรรค์ชั้นนิมมานรติภูมิ เท่ากับ ๘๐๐ ปี ในมนุษย์
๑ วันในสวรรค์ชั้นปรนิมมิตวสวัตติ เท่ากับ ๑.๖๐๐ ปี ในมนุษย์ เทวดาในสวรรค์จึงมายืน

๔. กามาทีนวกตา (เรื่องโทษแห่งกาม, กล่าวถึงส่วนเสียข้อบกพร่องของกาม พร้อมทั้งผลร้าย
ที่สืบเนื่องมาแต่กาม อันไม่ควรหลงใหลหมกมุ่นมัวเมา จนถึงรู้จักที่จะหน่ายถอนตนออกได้)

บางครั้งเรียกว่า กามาทีนพ คือ โทษของกาม กล่าวคือ รูป เสียง กลิ่น รส โสภณวัตถุ
ตลอดถึงเรื่องราวทั้งหลายที่น่ารักใคร่พอใจทำให้เกิดความสุข ถ้าหากว่าจิตใจไปติดเข้าก็เป็นกาม จะ
เกิดทุกข์โทษซึ่งจะมาก แต่ว่าสุขโสภณวัตถุที่ได้รับนั้นมีอยู่เป็นส่วนน้อย ผลที่เกิดขึ้น ที่ดีที่ชอบที่น่ารัก
ใคร่ปรารถนาพอใจ เกิดจากรูปที่ตาเห็น เสียงที่หูได้ยิน เป็นต้น ถ้ามีความพอใจ แต่ความมองว่าเป็นสิ่ง
ที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ดำรงคงที่อยู่มิได้ ต้องแปรปรวนเปลี่ยนแปลง ไป เมื่อนั้นจะได้รับสุขโสภณวัตถุ เมื่อ
เป็นดังนี้ โทษต่างๆก็ปรากฏขึ้นคือความทุกข์ต่างๆ จึงได้ตรัสชี้ให้มองเห็นโทษดังนี้ที่เรียกว่า
“กามาทีนพ” โทษของกาม ก็คือโทษที่ไปรักใคร่ยึดถือว่าจะต้องเป็นของเรา จะต้องเป็นเราเอง

๕. เนกขัมมานิสังสกะตา (เรื่องอานิสงส์แห่งการออกจากกาม รวมทั้งอานิสงส์
การบวช, กล่าวถึงผลดีของการไม่หมกมุ่นเพลิดเพลินติดอยู่ในกาม และให้มีฉันทะที่จะแสวงความดี
งามและความสุขอันสงบที่ประณีตยิ่งขึ้นไปกว่า นั้น)

เนกขัมมานิสงส์ อานิสงส์ของเนกขัมมะ คือไม่หลงยึดถือในสิ่งทั้งหลายทั้งปวงว่า
เป็นเราเป็นของเรา แต่ให้มองว่าเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง เกิดดับ ต้องมีความแปรปรวนเปลี่ยนแปลงไป
เป็นธรรมดา ไม่มีใครที่จะสามารถยึดถือเอาไว้ว่าเป็นเรา เป็นของเราอยู่ได้ ตลอดไป เพราะฉะนั้นจึง
สมควรที่จะเปลื้องจิตใจออก ไม่ยึดถือไว้ให้มั่น แม้ว่าจะมีความยึดถืออยู่ตามธรรมดาของสามัญชน ก็
ให้มีปัญญาที่รู้เท่าสำหรับที่จะนำจิตใจออกได้ในเมื่อความไม่เที่ยง ความแปรปรวนเปลี่ยนแปลง มาถึง

เข้า และความไม่เที่ยง ความแปรปรวนเปลี่ยนแปลง นั้นก็มีอยู่เสมอ ทรงตรัสสอนให้รู้จักใช้ปัญญาพิจารณาในการที่จะนำจิตออกได้ดังนี้ การนำจิตออกได้ดังนี้เรียกว่า “เนกขัมมะทางจิต” เมื่อเนกขัมมะทางจิตมีขึ้นได้ เนกขัมมะทางกายก็จะมีได้ จึงจะพบความสุขอันแท้จริงซึ่งเป็นความสุขที่เกิดจากเนกขัมมะนั้น ไม่ต้องเป็นทุกข์เดือดร้อนเพราะความหลงยึดถือสิ่งที่ไม่เที่ยงในสิ่งที่ต้องแปรปรวนเปลี่ยนแปลงดังนี้เป็นเนกขัมมานิสังส พระพุทธเจ้าแสดงสวรรค์ก็เป็นการแสดงผลของทานของศีล ว่าให้เกิดผลดี นำให้เกิดความสุข เป็นการที่นำไปให้ผู้ปฏิบัติมองเห็นผลของการปฏิบัติในทานในศีลว่า ให้เกิดความสุข ได้จริง เป็นความสุขที่ต้องการอันเรียกว่าสวรรค์นั้น ครั้นแล้วก็ได้ทรงแสดงกามาตินพ คือโทษของกาม เพื่อเป็น การเตือนจิตมิให้หลงอยู่ในสวรรค์ ให้มองเห็นสวรรค์นั้นว่า ก็เป็นรูป เสียง เป็นต้น ที่ไม่เที่ยง ต้องแปรปรวนเปลี่ยนแปลงไป ไม่หลงยึดถือเพราะจะ เกิดโทษมากกว่าที่จะเป็นคุณ การพอกจิตให้ออกจากความยึดถือ ได้เรียกว่าสวรรค์ คือความสุข ที่ต้องการกันอยู่นั้น เมื่อได้รับการพอกจิต ให้บริสุทธิ์ สมควรที่จะรับเทศนาในอริยสัจจ์ เหมือนอย่าง การซักพอกผ้าที่ไม่สะอาดให้สะอาดขึ้น สมควรที่จะรับน้ำ ย้อมได้แล้ว จึงทรงแสดงอริยสัจจ์ทั้งสี่ คือ ชี้ให้เห็นทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ ความดับทุกข์ ทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ทรงชี้ให้เห็นสภาวะทุกข์ คือ ชาติ ชรา มรณะ หลังจากนั้นก็ทรงชี้ให้เห็น ปกิณ กทุกข์ มีโคกะเป็นต้น แล้วก็ทรงแสดงชี้ให้เห็น ว่า ความประจบกับสิ่งไม่เป็นที่รักเป็นทุกข์ ความพลัดพรากจากสิ่งที่รักเป็นทุกข์ ความปรารถนาไม่ได้สมหวังเป็นทุกข์ ก็เป็นการชี้ให้เห็นทุกข์ที่ทุกคนได้รับอยู่ปกตินี้เอง

จากการฟังหลักธรรมอนุปพพิคาแล้ว อุบาสิกาคนสำคัญทั้ง ๑๐ คน ได้นำไปปรับใช้หรือต่อยอดหลักธรรมให้เหมาะกับตนเอง ทำให้สามารถสำเร็จโสดาบันได้เป็นเบื้องต้น อีกทั้งยังนำไปเผยแผ่ขยายผลให้คนทั่วไป ได้รับรู้ รับทราบหลักธรรมนั้นและสามารถบรรลุโสดาบันตามที่ตนเองถ่ายทอด อีกด้วย